

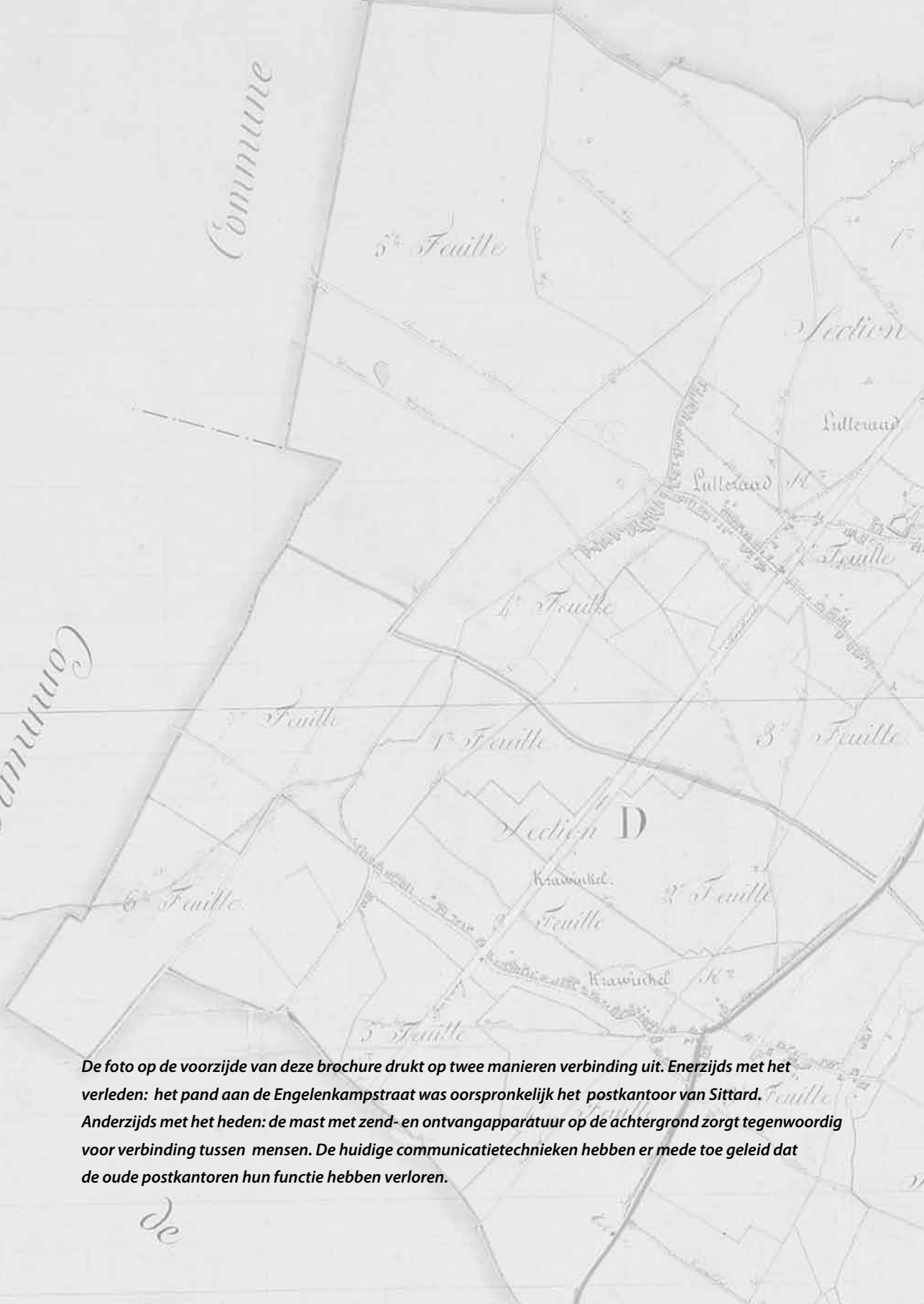
VERBINDINGSROUTES

ROUTES EN VERBINDINGEN IN HET ERFGOED
VAN SITTARD-GELEEN

14 & 15 SEPTEMBER
OPEN MONUMENTENDAG 2024

De foto op de voorzijde van deze brochure drukt op twee manieren verbinding uit. Enerzijds met het verleden: het pand aan de Engelenkampstraat was oorspronkelijk het postkantoor van Sittard. Anderzijds met het heden: de mast met zend- en ontvangapparatuur op de achtergrond zorgt tegenwoordig voor verbinding tussen mensen. De huidige communicatietechnieken hebben er mede toe geleid dat de oude postkantoren hun functie hebben verloren.

de

The background is a historical map of the Sittard-Geleen region. The map shows a network of roads and paths. A prominent road runs from the top left towards the center. Another road runs from the center towards the bottom right. The map is divided into sections labeled '1^e Feuille', 'Section B', '2^e Feuille', and '3^e Feuille'. The name 'Sittard-Geleen' is written in the center, and 'Schinnewaarden' is written at the bottom. The name 'de Munstergeleen' is written vertically on the right side. The name 'Sittard' is written at the top. The name 'Neesbeek' is written at the bottom left. The name 'Geleen' is written in the center. The name 'Sittard' is written at the top. The name 'Schinnewaarden' is written at the bottom. The name 'de Munstergeleen' is written vertically on the right. The name 'Sittard-Geleen' is written in the center. The name '2024' is written below 'Sittard-Geleen'. The name 'Werkgroep Open Monumentendag Sittard-Geleen' is written above 'Stichting Monografieën uit het Land van Sittard'. The name 'Stichting Monografieën uit het Land van Sittard' is written below 'Werkgroep Open Monumentendag Sittard-Geleen'.

VERBINDINGSROUTES

ROUTES EN VERBINDINGEN IN HET ERFGOED VAN SITTARD-GELEEN

Werkgroep Open Monumentendag Sittard-Geleen
Stichting Monografieën uit het Land van Sittard

Sittard-Geleen
2024

INHOUD

Introductie	3
Project Pergamijn	4
Oldtimerroute	5
Bevrijdingsroutes en Stolpersteinroute	6
Watterroutes	10
Wegen in Geleen	13
Veestraten en Kinkenwegen	17
Tollen	22
Post	29
Auto's en fietsen	34
Gasthuizen	37
Bedevaartroutes	41
Colofon	46
Eerdere uitgaven Werkgroep Open Monumentendag Sittard-Geleen	47
Overzicht QR-codes	48

Rondleidingen en openstellingen

Zaterdag 14 september

- Geleen Kerk van de HH. Marcellinus en Petrus, Leursstraat 1: 13:30-16:30 uur
- Grevenbicht Podiumkerkje, Heilige Kruisstraat 30: 13:00-17:00; orgel 13:00, 14:00, 15:00, 16:00 uur
- Grevenbicht Watermolen/museum Maaskant 44, Watermolenstraat 12
- Limbricht, Oude Salviuskerkje, Allee 2: 12:00-17:00 uur
- Papenhoven, herenhuis/boerderij Huize Lambrechts, PAAP1848, Oude Kerkstraat 1: 13:00-17:00 uur
- Sittard Michielskerk, Markt 24: 10:00-12:00 en 14:00-16:00 uur
- Sittard Petruskerk, Kerkplein 1: 14:00-16:00 uur
- Sittard Basiliek, Oude Markt 23: 09:30-12:00 en 14:00-16:00 uur

Zondag 15 september

- Geleen Kerk van de HH. Marcellinus en Petrus, Leursstraat 1: 13:30-16:30 uur
- Grevenbicht Podiumkerkje, Heilige Kruisstraat 30: 13:00-17:30; orgel 13:00, 14:00, 15:00, 16:00 uur
- Grevenbicht Watermolen/museum Maaskant 44, Watermolenstraat 12
- Papenhoven, herenhuis/boerderij Huize Lambrechts, PAAP1848, Oude Kerkstraat 1: 13:00-17:00 uur
- Sittard Michielskerk, Markt 24: 14:00-16:00 uur
- Sittard Petruskerk, Kerkplein 1: 14:00-16:00 uur
- Sittard Basiliek, Oude Markt 23: 14:00-16:00 uur

INTRODUCTIE

Verbindingsroutes

Routes en verbindingen in het erfgoed van Sittard-Geleen

De werkgroep Open Monumentendag Sittard-Geleen heeft besloten het landelijke en Europese thema *Erfgoed van routes, netwerken en verbindingen* te belichten door enkele hiermee verwante onderwerpen verder uit te diepen. Er is gekozen voor historische routes en verbindingen over land en water, maar ook voor verbindende elementen zoals post en bedevaarten, waardoor routes ontwikkeld zijn, of vervoermiddelen als fietsen en auto's.

In het herdenkingsjaar van de bevrijding in 1944 is er uiteraard ook aandacht voor de bevrijdingsroute. In het kader van deze bevrijding wijzen we ook op later ontwikkelde routes langs de Stolpersteine, die zorgen voor een verbinding met de oorlogsslachtoffers.

We illustreren de thema's met concrete voorbeelden en beseffen dat het onmogelijk is alle facetten en uitingen te behandelen.

Nieuw is dit jaar een creatieve bijdrage vanuit Stichting Pergamijn. Cliënten van Pergamijn hebben zich laten inspireren door de thematiek van dit jaar en hun kunstwerken zijn op de route van Open Monumentendag te bewonderen.

We hopen dat door het presenteren van deze routes en verbindingen de verbondenheid van de overheid en de inwoners met ons erfgoed vergroot wordt.

In deze brochure treft u op verschillende pagina's QR-codes aan.

Als u deze scant met de camera van uw mobiele telefoon wordt u daarop doorgeleid naar een webpagina van [Visit Zuid-Limburg.nl](http://VisitZuid-Limburg.nl), waarop u meer informatie vindt.

PROJECT PERGAMIJN

Het thema van dit jaar is creatief opgepakt door het Activiteitscentrum Limbrichterweg van de Stichting Pergamiijn. Onder begeleiding van het personeel van het Activiteitscentrum zijn de thema's vervoer/treinen, varkens op de Veewegen, bevrijding en de brievenbus van de Post uitgewerkt door C., Martine, Marian, Stefan en Mia.

De werkstukken zijn te bewonderen op de locatie Landhuis PAAP1848, Oude Kerkstraat 1, Papenhoven.

OLDTIMERROUTE

Wij kunnen ons moeilijk een tijd herinneren waarin er slechts enkele verharde wegen beschikbaar waren. Met de komst van de auto zou dit veranderen. Stoom en elektriciteit waren aanvankelijk de meest gebruikte krachtbronnen en daarin waren ze modern. De notabelen van het dorp waren de enigen die zich dit konden veroorloven. Uiteindelijk zouden er voertuigen beschikbaar komen voor iedereen.

Tijdens Open Monumentendag 2024 kunt u in onze gemeente op zondag 15 september verschillende historische voertuigen - oldtimers en classic cars - tegenkomen. Zij nemen deel aan een door de Stichting Oldtimer Vrienden Limburg (STOVL) uitgezette toertocht langs de vele geselecteerde monumenten van dit jaar. Bekijk de route van deze tocht door onderstaande QR-code te scannen of bezoek de website www.openmonumentendag.nl/monument/oldtimerroute-stovl.

Tot ziens op Open Monumentendag, een dag vol nostalgie, cultuur en prachtige voertuigen.

Opel 1300 LV, 1934 (Stichting OldtimerVrienden Limburg, STOVL)

BEVRIJDINGSROUTES EN STOLPERSTEINROUTE

Bevrijdingsroutes

In 2024 is het 80 jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog eindigde. Naast de verschrikkingen van moord en doodslag door de bezetter, waren er gelukkig ook menslievende activiteiten. Verzetsdaden tijdens de oorlog, waarvan een aantal echte relictten bewaard is gebleven, zoals een vage witgeschilderde 'V' (van Vrijheid) naast het gemeenschapshuis in Broeksittard nog getuigt, een iconische foto van het moment dat een joodse onderduiker uit zijn schuilplaats aan de Rijksweg in Sittard letterlijk opduikt, objecten in het bijzondere streekmuseum Maaskant '44 in Grevenbicht. Daarnaast diverse monumenten. Hieronder een splinternieuw monument voor de groep MaZwaKo, rond Kees en Lieske Zwaans in Schipperskerk. Maar vooral blijven de verhalen leven, van de verzetshaard in het gezellenhuis aan de burgemeester Lemmensstraat in Geleen, van Sjef *de Witte van Ronden* en zijn kornuiten, van Paulus Gulikers en vele anderen.

Na het verzet kwam de bevrijding. Van Zuid (Geleen) naar Noord (via Sittard naar Born en omgeving) loopt de internationale *Liberation Route* volgens welke de gemeenten op 18 en 19 september werden bevrijd. Amerikanen en later Engelsen lieten het leven voor ons. Diverse Amerikanen en Engelsen zijn vereeuwigd in straatnamen in Limbrichterveld en Hoogveld, waar ook het *Liberty-park* is te vinden. De Engelsen die in de regio zijn gesneuveld vinden we op de grote Gemeenest-begraafplaats in Ophoven, waarvan alle graven geadopteerd zijn. PB

*Tank in de
Beekhoverstraat tijdens
de bevrijding van Geleen
op 18 september 1944.
(Regioarchief
Sittard-Geleen)*

Stolpersteinroute

Geschiedenis is verhalen vertellen en sommige verhalen zijn zo heftig, dat je ze nauwelijks kunt bevatten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog hadden de nationaalsocialisten (kortweg nazi's) tijdens de Wannsee-conferentie, 20 januari 1942, het plan opgevat om alle joden in Europa te vernietigen, want joden waren geen mensen, maar parasieten. Dit waanzinnige plan omvatte 11 miljoen joden in heel Europa. Hitler en zijn consorten zijn tot ruim de helft gekomen, 6 miljoen joden zijn daadwerkelijk vermoord.

Dit ging niet voorbij aan Nederland en ook niet aan Sittard, waar al joden woonden vanaf 1600. Eeuwenlang woonden zij in het kleine stadje vredig naast elkaar met andere gezindten. De oudste akte betreft een *Geleitbrief* van de hertog van Gulik uit 1688, waarin vijf joodse gezinnen toestemming krijgen om in Sittard te wonen. Zij waren zeer geïntegreerd in de Sittardse samenleving en vervulden een belangrijke rol als slagers, veehandelaren en makers en/of verkopers van textiel. In Sittard kunnen we enkele families noemen, zoals de families Wolf(f), Horn, Sassen, Silberberg, Herz en Hertzdahl. Ze waren lid van toneel- en muziekgezelschappen. Rabbijn Nathan Blijdenstein was dirigent van verschillende niet-joodse muziekgezelschappen en Salomon Ossendrijver schreef verschillende liedjes voor de Sjtadsvastelaovesvereniging De Marotte Zitterd.

Op 25 augustus 1942 vond de eerste grote deportatie plaats, alle mensen onder de zestig jaar oud. Op 8 april 1943 was de laatste grote deportatie en toen was Sittard en héél Limburg *Judenfrei*. Een ongelofelijke ramp, die we nooit mogen vergeten. Een dieptepunt in de menselijke geschiedenis, die zijn weerga niet kent en daarom blijven we deze verhalen vertellen. Dat kan het best als je bij je eigen voordeur begint, in je eigen straat. Er zijn de afgelopen tien jaar 170 steentjes gelegd in Sittard, Geleen en de kerkdorpen Grevenbicht, Obbicht, Limbricht en Einighausen. Je kunt de messing steentjes makkelijk terugvinden in het trottoir en een diepe buiging maken, want dat is de gedachte van de bedenker van het concept Stolpersteine, de Duitse kunstenaar Gunther Demnig. Er is een website gemaakt met alle verhalen, filmpjes en foto's. Je kunt echter ook met je mobiele telefoon wandelingen maken of fietstochten. Via Izy-travel vind je de tochten gemakkelijk terug en je kunt dan in je eigen tempo de verhalen aanhoren.

Tijdens een indrukwekkende bijeenkomst voor het pand Landweringstraat 15 zijn de eerste tien stenen op 8 november 2014 door de Duitse kunstenaar Gunter Demnig gelegd. De bijeenkomst is bijgewoond door circa 250 belangstellenden waaronder Sjraar Cox, burgemeester van Sittard-Geleen.

Gunter Demnig legt de eerste Stolpersteine in de Landweringstraat in Sittard

Het werk van de Stichting Stolpersteine Sittard-Geleen is klaar voor wat betreft de steenleggingen, maar het educatieve werk moet nu eigenlijk pas beginnen. Herdenken en gedenken is belangrijk, maar voorkomen van racisme, antisemitisme en discriminatie is nog belangrijker en met dit project Stolpersteine Sittard-Geleen kan een duurzame en blijvende bijdrage geleverd worden aan een inclusieve samenleving, waarin het niet uitmaakt waar je vandaan komt en welke huidskleur, religie en/of geaardheid je hebt.

De komende jaren is het de intentie ook nog stenen te leggen voor de tien slachtoffers van het Sinti-gezin Steinbach bij Settela-eik in Born, naast verzorgingstehuis De Aldenborg. Mocht dat toch niet lukken, dan wordt gestreefd om de namen van de moeder met negen kinderen bij het graf van de vader, Heinrich (alias Moeselman) op begraafplaats Oostermaas in Maastricht bij te laten plaatsen!

Voor alle slachtofferinformatie en literatuurverwijzingen, zie de website: www.stolpersteinesittardgeleen.nl.

JL

WATERROUTES

De Maas

In de serie brochures ter gelegenheid van Open Monumentendag is al vaak geschreven over de Maas. Reeds in 2002 schreef Jean Knoors over het transport over de Maas door de eeuwen heen, en in 2014 maakte Peter Schulpen een tekst over de Maas als waterweg. Toch blijft het belangrijk om aan deze grensrivier aandacht te blijven besteden. Het Zuid-Limburgse landschap is immers ontstaan door de eroderende werking van deze regenrivier. De Limburgse heuvels werden doorsneden en er ontstond een terrassenlandschap. De Maas vervoerde daarbij tonnen kiezel en zand. Al sinds de komst van de Neanderthalers leven mensen aan en met de Maas. De Maas is eeuwenlang een belangrijke handelsroute, verbindingsweg en verdedigingslinie geweest. Door de komst van de mijnindustrie werd een goed bevaarbare Maas onontbeerlijk. In de twintigste eeuw werden kanalen, sluzen en binnenhavens aangelegd.

De Maas heeft nog steeds grote invloed op de economische en sociale ontwikkeling van Zuid-Limburg. Niet alleen vanwege het ontembare karakter en de overstromingen die zij en haar zijstromen veroorzaakt staat de Maas in de belangstelling. Ook de economische bedrijvigheid is nog steeds actueel. Denk aan Barge Terminal, het vernieuwen van het Julianakanaal, de voortdurende grind- en zandwinning en de toeristische plannen.

KJR

Zandtransport op Julianakanaal, gezien vanaf de Oude Baan in Born (K.Jansen-Rompen juni 2024)

Het Podiumkerkje: een protestants kerkje in het Maasdorp Grevenbicht

Interieur Podiumkerkje (A. Janssen)

Op de avondmaalbeker van het protestantse kerkje van Grevenbicht staat een schip afgebeeld met de tekst: *God redt de sinen in nood.*

De eerste protestanten - sacramentariërs - in onze regio stonden 500 jaar geleden onder invloed van de Wassenberger predikanten en bewoonden de oevers van de Maas, geprotegeerd door de lokale heren. Lange tijd vormden Urmond en Grevenbicht samen een gemeente met een kerk in Urmond.

Orgel Podiumkerkje (A. Janssen)

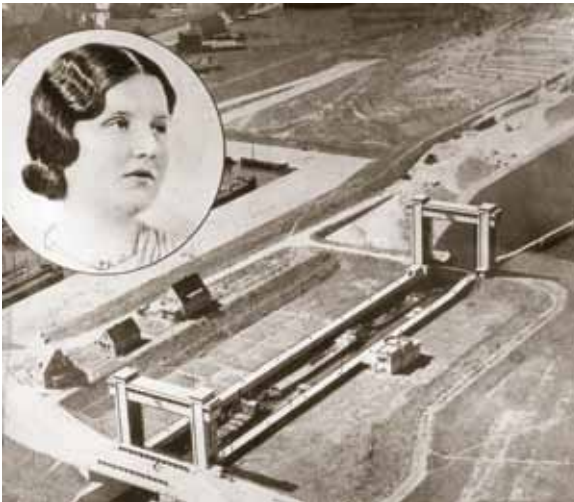
In 1828 werd besloten een kerk in Grevenbicht te bouwen, maar pas in augustus 1851 kon het gebouw in gebruik genomen worden. Het is een ontwerp van de architecten Damen en De Wit uit Someren. Ofschoon het kerkje op dit moment vooral voor culturele activiteiten wordt ingezet (exposities, concerten, lezingen), herinneren nog diverse zaken aan de oorspronkelijke functie: een doopvont, twee zilveren bekers en vooral een orgel, geschonken door baronesse Dirckinck von Holmfeld, gravin von Hompesch-Rürich, kasteelvrouwe van Obbicht. Tijdens de Open Monumentendagen wordt het tussen 13:00 en 17:00 uur ieder vol uur bespeeld: op zaterdag door Roy Jaspers en op zondag door Tjeu Zeijen. *GJ & NN*

Het Julianakanaal als belangrijke waterweg

Al vanaf het begin van de opening van de verschillende mijnen in Limburg, was er behoefte aan een grote vaarweg voor het vervoer van de gedolven steenkool. In eerste instantie werd er gekeken naar mogelijkheden om hiervoor de rivier de Maas te gaan gebruiken. Deze was echter niet bevaarbaar en daarnaast vormde ze vanaf Maastricht tot Stevensweert de rijksgrens tussen Nederland en België. Een studie samen met België om de Maas te kanaliseren liep op niks uit. Daarnaast zouden de kosten voor het kanaliseren van de Maas ook een stuk hoger zijn dan het aanleggen van een nieuw kanaal. Omdat het kanaal van grote betekenis was voor het afvoeren van steenkool, waren er ook twee zijkanalen gepland. Het eerste zou Stein verbinden met Nuth voor het afvoeren van de steenkool van de mijnen in de Oostelijke Mijnstreek. Het andere was gepland van Born naar Sittard om de steenkool van de Staatsmijn Maurits af te voeren. De aanleg van de beide zijkanalen werd echter te duur, waardoor dit uiteindelijk nooit is doorgegaan. Hiervoor in de plaats zijn spoorwegverbindingen gekomen.

*De sluis in het
Julianakanaal bij Born.
Inzet: prinses Juliana.
(Regioarchief Sittard-Geleen)*

De eerste symbolische schop voor de aanleg van het Julianakanaal ging op donderdag 22 oktober 1925 in Limmel de grond in. Het Julianakanaal kwam gereed in 1935 en werd officieel geopend op maandag 16 september 1935. Het Julianakanaal is thans nog steeds een drukbevaren waterweg voor het vervoer van velerlei goederen. Met de huidige verbredingswerkzaamheden die er plaatsvinden aan het Julianakanaal, wordt deze waterweg toekomstbestendig gemaakt voor de steeds groter wordende boten.

DK

WEGEN IN GELEEN

De Maastrichter baan

Het OMD-thema 2024 luidt: routes, netwerk, verbindingen.

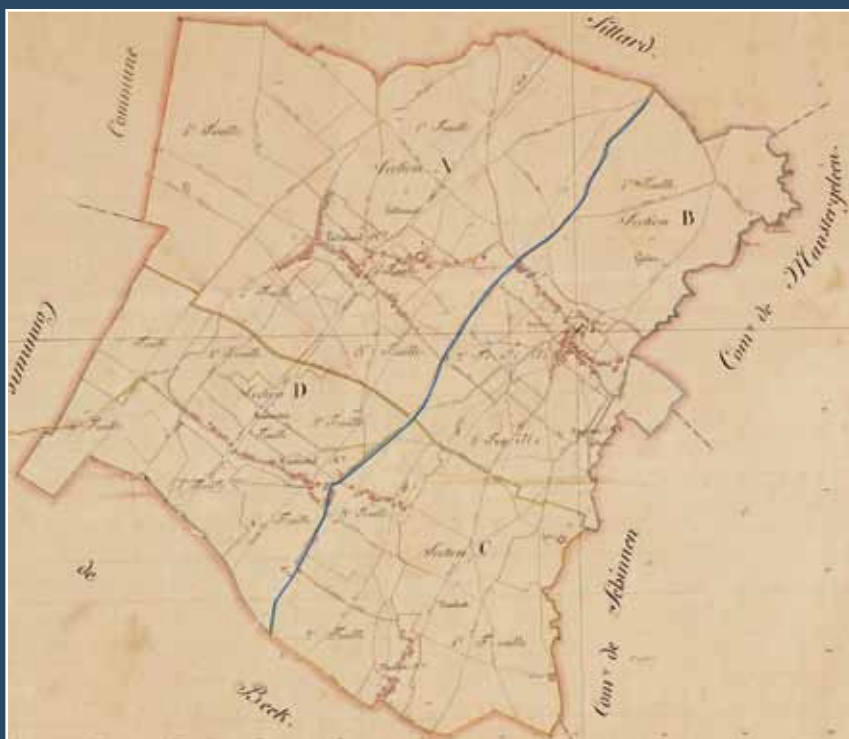
Bij het verbinden van het één, verbreek je maar al te makkelijk het

ánder. De verbindingroutes nemen in de loop van de tijd nieuwe vormen aan.

Geleen is eeuwenlang een agrarische gemeenschap. Dat is in 1822 nog steeds het geval, zie kaart hieronder. Feitelijk zijn er vier kleine dorpjes: A - Lutterade, B - Geleen, C - Neerbeek en D - Krawinkel.

Alle wegen zijn onverhard. De spoorbaan is er nog niet. De landbouwers gaan met paard en wagen over de veldwegen die vaak holle wegen zijn. Door het landschap meandert (blauwe lijn) de eveneens onverharde *Maastrichtse baan* die Maastricht met Sittard verbindt. In 1377 wordt voor het eerst melding gemaakt van de *Maestrichter Straete*, een kronkelig weggetje van slechts één roede breed (=3,767 m). Resten van het tracé van deze oude verbindingsweg zijn nog steeds in het stratenbeeld van Geleen terug te vinden, als de Janskamperstraat, de Oude Maastrichterweg, de Hegstraat, en de Keerstraat. Zeker de moeite waard om te bekijken. De info van Visit Sittard-Geleen onder *Geleen vertelt* helpt u op weg: Info: www.visitsittardgeleen.nl/te-doen-in-zuid-limburg/routes-in-zuid-limburg/detail/geleen-vertelt---verhalen-over-een-wereldstad/418758/.

Kaart uit 1882
(HV Geleen)

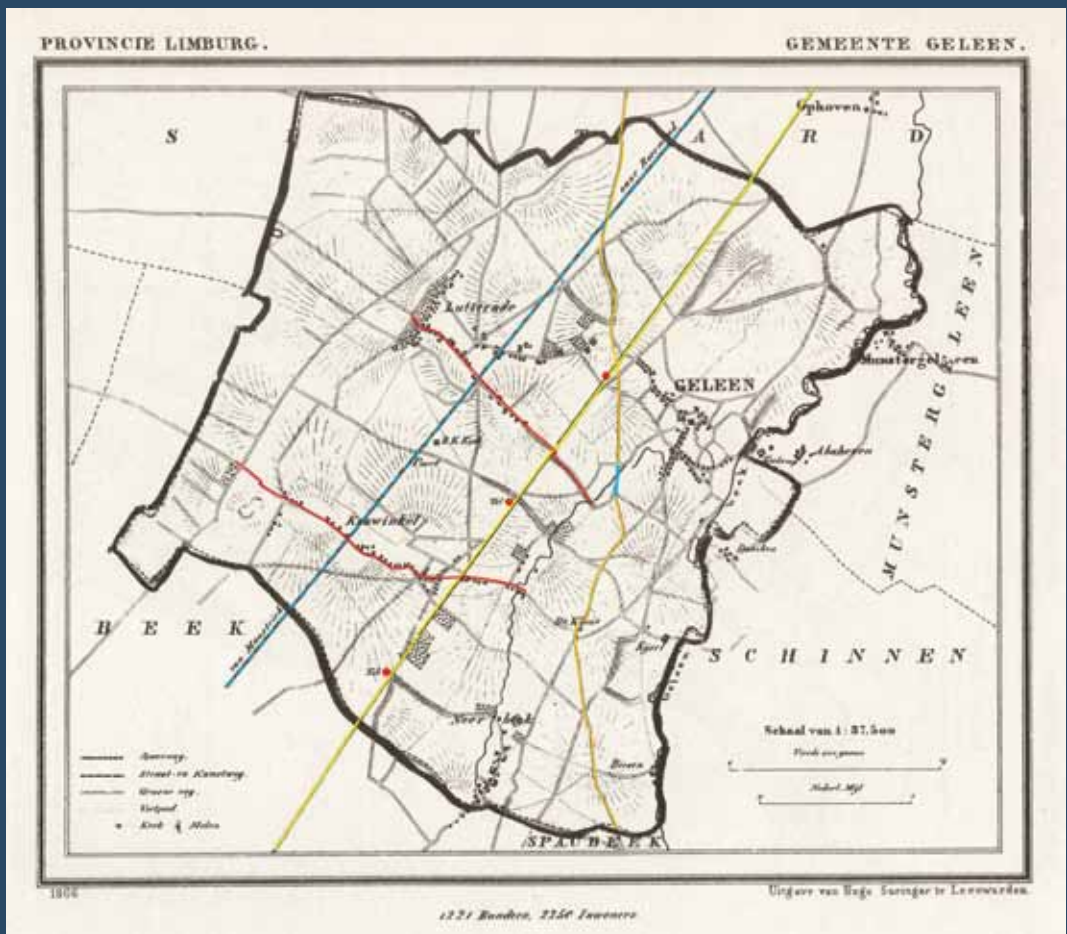

De Rijksweg - De Nuuje Waeg

Op de hieronder afgebeelde kaart uit 1866 zien we een kaarsrechte gele lijn langs de oude Maastrichter baan. Dat is de éérste en enige verharde weg die de verbinding met Venlo en de rest van Nederland mogelijk maakt: de Rijksweg, door de bevolking aangeduid als de *Groote Weg* of ook als *De Nuuje Waeg* en later als *de Baan*. Omdat de woningen bij de aanleg in 1845 nog langs de oude Maastrichtse baan staan slingert die om *De Nuuje Waeg* heen. Een tweede rechte lijn is de blauw-zwart stippellijn: de spoorlijn die Sittard met Maastricht verbindt. De woonkernen Krawinkel en Lutterade worden letterlijk doorsneden door deze spoorwegverbinding. De dorpskernen blijken voorgoed verbroken.

Kaart Geleen uit 1822 (HV Geleen)

De aanleg

De aanleg van de Rijksweg ging niet zonder slag of stoot. In 1822 waren er al plannen om de baan Maastricht-Beek door te trekken richting Sittard, Roermond, Venlo, Nijmegen. Met de Belgische opstand in 1830 kwam een eind aan het slaan van piketpaaltjes. De Belgische overheid, waartoe Limburg dan behoort, ziet de noodzaak van de weg, maar in 1839 valt Geleen weer onder Nederlands gezag. In 1840 worden de piketpalen opnieuw uitgezet, echter uit verzet door de bevolking van Geleen verwijderd. De weg loopt immers in veel gevallen dwars door hun te onteigenen percelen. In 1845 is het dan echt zover. In het voorjaar wordt gestart en in de loop van het jaar is de weg in Geleen al gereed. Het resultaat spreekt tot de verbeelding: *“Men verneemt van de grenzen dezer provincie dat de wijze, waarop Z.M. door de inwoners van Limburg ontvangen wordt, zelfs de schoonste verwachting te boven gaat, en dat de door eenieder aan den dag gelegde vreugde en geestdrift onbeschrijfelijk is”*.

Inrichting en onderhoud

De nieuwe weg wordt door het Rijk onderhouden; vandaar de *Rijksweg*.

Dat onderhoud bestaat uit het uitstrooien van een laag kiezel in het midden van de weg. Aan de kanten liggen takkenbossen om het voertuigen te dwingen over de kiezellaag te rijden. Langs de weg komen olmen, een diepe vloedgraaf en een grasstrook die verpacht wordt aan mensen, die een koe hebben. Aan alles is gedacht.

Onderstaande afbeelding uit ca. 1913 toont de Rijksweg bij de Hoog Steeg, de huidige Pastoor Vonckenstraat. De deelname aan het verkeer is nog overzichtelijk: een boerenkar en de kudde schapen. Anno 2024 heeft de Rijksweg niet meer dé allure van de *Waereldsjtad*. De aantrekkelijke winkelstraat is geworden tot een verlengde landingsbaan van Maastricht Aachen Airport.

Ca. 1913 - Grootte Rijksweg Noord (HV Geleen)

Info: Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen 1996-2 p. 23.

PK

VEESTRATEN EN KINKENWEGEN

Veewegen vanuit Sittard en de Maasdorpen naar de Graetheide

Tot de Franse Tijd waren er in onze regio gemeenschappelijke gronden (bossen en heide), waarvan de boeren van de aangrenzende dorpen gebruik mochten maken voor het weiden van het vee. Sommige dorpen hadden een eigen gebied, zoals de Koeweide van Grevenbicht, de Holtummerheide en de Ovenhovenerheide. De meeste dorpen konden gebruik maken van de Graetheide (oorspronkelijk Graetbos). Dit voorrecht werd graag teruggevoerd op een schenking door koning Zwentibold van Lotharingen († 900), maar dit verhaal is later in het leven geroepen om het gemeenschappelijke gebruik te legitimeren. Vermoedelijk moet de oorsprong gezocht worden in het einde van de 13e eeuw, toen Walram de Rosse van Valkenburg heer was van Sittard en Born.

Vanuit de verschillende dorpen leidde een eigen koeherder het vee naar de Graetheide en terug. In het landschap zijn deze routes nog terug te vinden. We geven hier een viertal voorbeelden op het grondgebied van de voormalige gemeenten Sittard en Born. In de Sittardse wijk Sanderbout ligt de Veestraat, richting Urmond voortgezet als Veeweg. Hierover werd het vee van Ophoven naar de Graetheide geleid. Tussen Limbricht en Einighausen ligt ook een Veeweg, die aan deze functie

Kapelletje langs de voormalige Papenhovender Veestraat en hieronder de Ferrariskaart uit 1777 waarop deze straat en de molen van Papenhoven staan aangegeven

herinnert. In Obbicht is de Koestraat bewaard. Een dergelijke route is eveneens op een kaart uit 1848 geregistreerd vanuit Papenhoven: de Papenhovender Veestraat. Deze straat volgt het traject van de huidige Tomberstraat en Beelaertstraat, langs de voormalige windmolen van Papenhoven en het erbij gelegen kapelletje.

Info: A.M.P.P. Janssen, Zwentibold, historie en fictie, in: Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold 18 (1997) 70-85 en in: De Maasgouw 119 (200) 163-180.

GJ

Veewegen in Geleen

De wegen die van oost naar west gaan waren aanvankelijk holle wegen. In het lagergelegen deel stromen de Geleenbeek en de Keutelbeek (feitelijk Kötelbeek = kleine beek). De ontwikkeling van Geleen is nauw verbonden met deze beken.

Voor de Keutelbeek is dan van groot belang voor drinkwater voor mens en dier. In de 17de en 18de eeuw worden er in Lutterade en in Krawinkel waterputten geslagen.

De Keutelbeek is vanaf de 19e eeuw steeds meer als open riool in gebruik, met als gevolg dat ze aan het begin van de 20e eeuw is gekanaliseerd en overkluisd. Die overkluizing onttrekt de oorspronkelijke levensader aan het zicht.

Recent vindt er in fases weer een ontkluizing plaats. Tevreden kijken we naar een betonnen goot met stromend water, helaas geen sprankelende Kötelbeek van weleer. De kleine beek kijkt vernederd toe en herinnert zich nog zo goed wie ze altijd is geweest.

Daalstraat

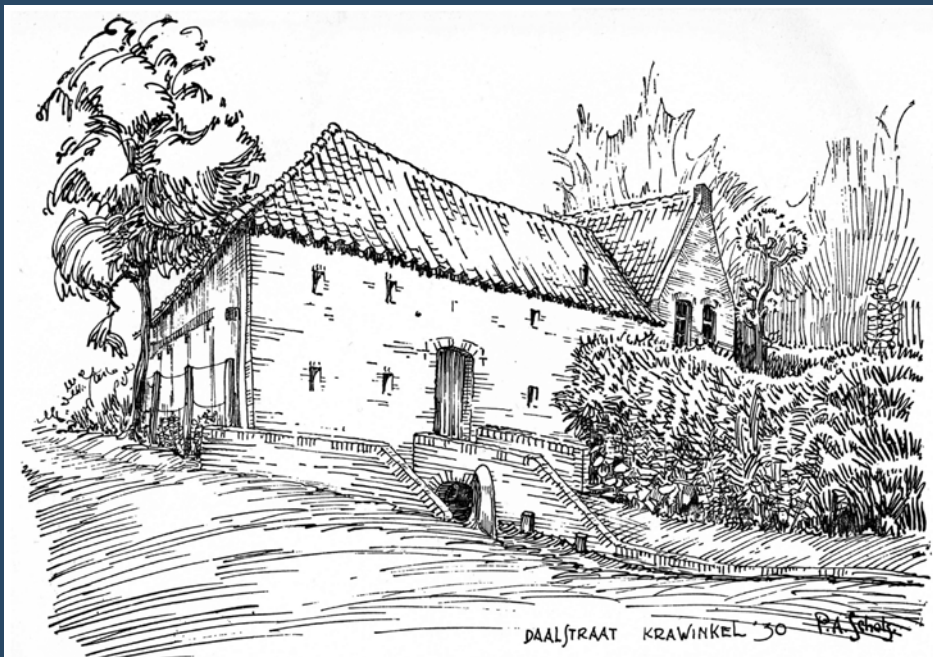
Sommige wegen hebben hun ontstaan te danken aan het feit dat eeuwenlang het vee naar de drenkplaatsen aan de Keutelbeek werd gevoerd. In westelijke richting voerden die wegen naar de Graetheide

die als gemeenschappelijk weide in gebruik was. Op de kaart van Geleen op pagina 14 zien we de rood gemarkeerde wegen: de Daalstraat en de Groenstraat. Voor de inwoners van Krawinkel is de Daalstraat dé aangewezen drenkstraat die eindigt bij de Keutelbeek. Richting de Sint-Janskluis is er slechts een voetpad.

Volgens Prof. A. Schrijnemakers lag de kloosterhoeve van Krawinkel aan de Keutelbeek. Hierover schreef landmeter Jan Bollen sr. in 1676, dat de velden van het klooster zich uitstrekten vanaf de Maastrichterweg tot aan de Graetheide, die aan de *Vehestraet* lagen, ofwel de huidige Spoorstraat. Zoals gebruikelijk is het een kwestie van tijd en er wordt geklaagd. In 1740 is het zover: de gewassen langs de weg, eigendom van de kloosterhoeve zouden schade lijden *van de beesten gaende naer de Graetheijde, schapen, koijen, peerden, verckens.*

Daalstraat, 1930 (P.A. Schols)

Groenstraat en Beekhoverstraat

De huidige Groenstraat en Beekhoverstraat zijn eeuwenlang dé verbindingroute voor de inwoners van Lutterade naar de Keutelbeek en omgekeerd naar de Graetheide. In 1589 werd *den wegh van*

Beekhoven vuytter beecken gaende do(o)r de Groenstraet van Luttelrae aen de linde vermeld. Net als bij de Daalstraat eindigde de weg bij het *Beekske* zoals ze door de bewoners werd genoemd. Er is slechts een voetbrug naar de overkant. De Keutelbeek liep via Beekhoven langs *de Steeg* (Norbertijnenstraat) naar Oud-Geleen om bij de Koebrug in de Geleenbeek uit te monden.

Info: A. Schrijnemakers - Geschiedenis Geleen – deel 1, p. 58; deel 3, p. 27, 56,

Jacques Aussems, Onderzoek historische naamgeving van de Keutelbeek, Geleen in oude aanzichten, deel 2 (2007), p. 108.

PK

De Kinkenweg - De historische handelsroute

Tussen de Norbertijnenstraat en de Beekhoverstraat ligt een korte verbindingsstraat, de Kinkenweg. De straat is een overblijfsel van een oude, veel langere weg. Op de kaart op pagina 14 is het huidig overgebleven deel blauw gemarkeerd. Het vervolg van de oorspronkelijk weg is als oranje lijn weergegeven. Kinkenwegen speelden een cruciale rol in het transport van graan en steenkool in Zuid-Limburg en aangrenzende regio's. Laten we de historische achtergrond eens verkennen.

Tegen het eind van de 19e eeuw raakte het kinkentransport in verval door betere wegen, concurrentie van karren en koetsen, en de opkomst van spoorwegen. De grens met België vormde ook een handelsbarrière.

Afbeelding rechts: Kinkenweg 1950 (P.A. Schols)

Foto hieronder: Kinkenweg (Peter Keulers)

Kolenkinken

Hoewel het kinkensysteem voornamelijk voor graantransport werd gebruikt, bestond een vergelijkbaar systeem al eerder voor de handel in steenkool. De transportwegen voor steenkool waren vooral oost-west georiënteerd, terwijl die voor granen voornamelijk in noord-zuid richting liepen. In zijn boek over de Bokkerijders schreef P. Ecrevisse: *De Kolenkinken zijn mensen, die in de omstreken van Kerkraad thuis behooren. Zij winnen den kost met een armzalig paardje en eene karre, waarmede zij kolen van de Kerkraadsmijnen naar Sittard en omstreken vervoeren om ze te verkoopen.*

De Koolweg in Puth is nog een overblijfsel van de route. De kolenkinken gingen met hun paardjes, drie of vier achter elkaar aaneengebonden, de Daniker berg af, richting Berg en Urmond. De last werd in zakken op de paardenruggen gebonden. De voerders maakten geen gebruik van karren waardoor ze minder hinder van slecht terrein ervoeren.

Graankinken

In de 17e eeuw bevond het Land van Herve zich in een overgangsfase van akkerbouw naar veeteelt. Deze verandering creëerde een groeiende behoefte aan graan van elders. Het graan werd verhandeld op de graanmarkt van Aubel, een belangrijk handelscentrum in het Land van Herve. Vanuit Geleen vervolgde de weg via Spaubeek, Valkenburg, Henri-Chapelle naar Aubel. Noordelijk sloten wegen vanuit Maaseik en Sittard aan.

Burgemeester J.R. Lemmens schreef op 20 september 1845 dat de Kinkenweg in Geleen ongeveer 20 jaren zo werd genoemd: *omdat de graankopers van de omstreken van Aubel, die men Kinken noemt, en die sedert eenige jaren zeer veel graan te Sittard koopen, volstrekt geen anderen weg gebruiken: een bewijs dat hij de kortste en de beste is.* Omdat de Kinkenweg door Geleen toen flink bereisd werd, besloot het gemeentebestuur om de weg te verbeteren en waar nodig te verbreden. Daar is nog een poosje ruzie over gemaakt omdat de gemeente de stroken grond langs de weg van de grondeigenaren eenvoudig opeiste. Uiteindelijk is het de tijd die alles doet vergeten.

Info: Maurice Paulissen, Kinkenwegen en Kinkenvoerders; P. Ecrevisse, De Bokkerijders in het Land van Valkenberg, Deel 1, 1884, p. 139; Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen 1982-2, p. 81. PK

TOLLEN

Tolhuis - Op 't Kempke

Al die wegen kostten de overheid een stevige duit. Er werd dus tol geheven. In Geleen zijn twee tolhuisjes bewaard. Op de eerder getoonde kaart op pagina 14 zijn de locaties weergegeven met rode stippen. De zuidelijke locatie is *Op 't Kempke*, thans Rijksweg Zuid 222. De tweede bij de Kummenaedestraat is nu verdwenen en lag op de plaats waar AH is gevestigd. Die tolplaats is later naar de Eindstraat verplaatst. In beide bewaard gebleven tolhuizen werd naar goed gebruik café gehouden. Door de verplichte stop was een tolhuis een welkome halte waar de paarden te drinken kregen en de voerman niet vergeten werd.

Het recht van tolheffing werd verpacht. De meestbiedende ontving de aanstelling voor een periode van 6 jaar. Voor Rijkstollen golden vanaf 1 mei 1876 voorgeschreven tarieven: voor elk paar wielen van een rijtuig 2 cent. Vrijgesteld waren krui- en handwagens, hondenkarren, bokken- en geitenwagens. Voor paard of muilezel werd de hoofdprijs betaald, 5 cent; voor rund of ezel 2 cent. In die tijd werd veel met Duits geld betaald. Limburg viel immers nog steeds onder de *Deutscher Bund*. De waarde van een mark was zestig cent, *Eine groschen* 6 cent, *eine hauve groschen*, ook toen al de helft, ofwel 3 centen.

Tolhuis – hoek Eindstraat

Tolheffers sloten de weg met een *breer* (barrière of slagboom). Sommige voerders gingen tot het uiterste en probeerden te imponeren door dóór te rijden om aan hun tol te ontkomen. De heffer kon weinig anders dan “*Halt, breer!*” roepen. Lokaal verkeer wist altijd wel de tol te omzeilen door andere lokale wegen te gebruiken. Op de foto onderaan pagina 23 is rechts de villa van notaris Russel in beeld. Hij ging geregeld met een rijtuig naar het kantongerecht in Sittard en had een list bedacht, namelijk door op de heenweg te voet langs het *breer* te gaan om vlak daarachter in het gereedstaande rijtuig te stappen. Op de terugweg herhaalde dit ritueel zich in omgekeerde volgorde. Russel kende de sommen *op z'n duumke*. De nieuwe wet voorzag in de afschaffing van tol vanaf 1 mei 1900: *alle tolboomen, afsluitboomen en andere versperringen, uitsluitend dienende tot verzekering der invordering van in de afschaffing begrepen rechten, in open stand moeten worden vastgezet, zoodat zij het vrije verkeer niet belemmeren.*

Bron: A. Schrijnemakers, *Gchiedenis Geleen deel 2*, p. 139; Gus Aelfers † en Ton Wolters, *Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen* 1990-3.

PK

*Tolhuis Op 't Kempke 1929
(P.A. Schols)*

Op 't Kempke (Peter Keulers)

Onderstaande foto is gemaakt rond 1900, voor zover bekend de oudste foto van het tolhuis aan de Eindstraat. In het tolhuisje was café Luyten gevestigd.

Om de Tol, Sittard

In 1243 kreeg Sittard door een vrijbrief van Walram, heer van Sittard en Montjoie (Monschau), stadsrechten. In deze oorkonde waren in een aantal artikelen rechten en plichten voor de stadsbewoners en de heer vastgelegd. Beide partijen hadden belang bij goed onderhouden vestingwerken en goede verbindingswegen van en naar de stad. Tolheffing was één van de middelen om de stad aan inkomsten te helpen. De stad had al in de dertiende eeuw een levendige marktfunctie. Sittard kende een stadswaag, waar de te verhandelen producten werden gewogen. Vermoedelijk heeft in de buurt van deze waag, tussen de markt en de stadspoorten een tolhuis gestaan en heeft daarom later het huizenblok de naam *Om den Tol* gekregen.

Om den Tol bestond oorspronkelijk uit vier panden, die gelegen zijn aan de Markt, de Putstraat en Paardestraat.

Markt 36

Dit fraaie hoekpand, het voormalige hotel De Hollande, gelegen aan Markt/ Putstraat werd in 1889 gebouwd in eclectische stijl door de Sittardse aannemer Jan Laudy. De hotelfunctie heeft het pand niet zo heel erg lang gehad, want vanaf 1902 kende het een opeenvolging van verschillende andere functies, bijvoorbeeld een bakkerij, levensmiddelenwinkel en elektronicazaak, totdat er in 1992 een café in gevestigd werd.

Markt 36, Hotel de Hollande (Regioarchief Sittard-Geleen)

Het pand is opgetrokken in baksteen, gemetseld in kruisverband met de typische gesneden voegen, goed te zien op de eerste en tweede etage. Het heeft een hardstenen plint. De benedenverdieping is gepleisterd met imitatievoegen; de hoge ronde houten schuifvensters hebben geprofileerde stucbogen met sluitsteen; het glas-in-lood van de bovenlichten stamt uit het eerste kwart van de 20e eeuw. De bovenlichten van de hoofd- en zijdeur worden bekroond met een versierd fronton. De eerste en tweede etage vallen op door het gebruik van baksteen, horizontale gepleisterde speklagen en stuc-ornamenten. De band onder de ramen van de eerste etage laat een oude geschilderde reclame zien, die onlangs -helaas- niet geheel correct teruggebracht is: op de plek waar nu *Café* staat, stond vroeger *Hotel De Hollande*.

De aanvankelijke ingangspartij op de hoek met erker en een balustrade op de tweede etage oogde vroeger monumentaler, zoals op een oudere foto te zien is. Ook bevond zich toen een balkon op de eerste etage aan de Putstraatzijde. De entree deur is omlijst door grote zuilen met cannelures en composietkapitelen, waarboven de met diamantkoppen versierde consoles van de afgeplatte erker. De rechthoekige vensters op de eerste etage hebben een gestukt fronton met schelpmotief. Op de tweede etage zijn de vensters rondbogig versierd met diamantkoppen en de sluitsteen toont een mensengezicht/masker. Op de afgeschuinde hoekpartij bevinden zich onder het dakoverstek twee gootconsoles op de hoeken. Opvallend is de dakrand vanwege het overstek met een attiek van balusters; enkele dakkapellen hebben een chaletoverstek.

In het interieur op de begane grond is een hoog stucwerkplafond met kooflijsten te zien.

Markt 35

Dit links van *Café De Hollande* gelegen pand had oorspronkelijk een bakstenen gevel met deur- en raamomlijstingen van hardsteen. Op de begane grond was in het midden een deur met aan weerszijden een raam. De huidige façade is gepleisterd met imitatieblokwerk en dateert uit de

Markt 36, detail

late 19e/begin 20e eeuw. Het kreeg ook een nieuw indeling op de begane grond door de grote raampartijen naast de deur. De geprofileerde vensteromlijstingen met kuif zijn gestuct en kenmerkend voor die tijd. De zijgevel aan de Paardestraat heeft een deur en vensters met Naamse steen en een klein rondboog venstertje. Deze zijgevel laat nog de oorspronkelijke façade zien. Hier was ooit café Martens gevestigd. Rond 1920 heette het café *het Gulpener Bierhuis* en daarna kende het nog andere namen; later stond het café jarenlang bekend als *De Suykerpot*. De oorspronkelijke naam van dit pand was *Der gulden Haen*, zoals de in 1994 aangebrachte gevelsteen laat zien.

Putstraat 4

Dit pand is gebouwd in 1645 en vormde oorspronkelijk een eenheid met Paardestraat nr. 5. Hoogstwaarschijnlijk heeft er rond 1900 een verbouwing plaatsgevonden.

De gevel is gepleisterd met imitatieblokken. De ramen op de eerste en tweede etage hebben geprofileerde versierde omlijsting van pilasters en halfzuiltjes met blad/krul-kapitelen; ze dragen een versierde architraaf met aan de bovenzijde een afdekking op consoles. De etalageramen waren tot voor enige jaren terug nog voorzien van lage smeedijzeren hekwerken. De entree bevindt zich op de schuin afgesneden hoek met een geprofileerde omlijsting die een spitsboog vormt.

Paardestraat 4

De etages boven de deur behouden hun rechte hoek. De raamomlijstingen aan de kant van de Paardestraat hebben een strakkere vormgeving. Het pand is afgedekt met een schilddak.

Op de gevel bevindt zich nog een originele gevelsteen *Im vergulde Hirt* uit 1645. Het is de oudste gevelsteen van Sittard.

In de 20e eeuw vestigde zich hier bakker Rulkens; na hem werd de bakkerij voortgezet door zijn zoon en later zijn kleinzoon. Nadien vestigde zich hier kort een bloemenzaak en later vond er jarenlang Bagels & Beans zijn onderkomen.

Paardestraat 5

Zoals reeds hierboven vermeld hoorde dit bakstenen hoekhuis oorspronkelijk bij pand Putstraat 4. Waarschijnlijk is dit pand nog vrij origineel met enkele latere aanpassingen. De gevels zijn opgetrokken in veldbrandstenen in kruisverband en hebben een natuurstenen plint onderlangs. Opvallend aan dit pand zijn de deur en vensteropeningen met omlijstingen in Naamse steen, de horizontale reliëfbanden tussen de etages op de zijgevel en de verticale band rechts. Aan de Paardestraatkant zijn nog oude bouwsporen te zien en onder de ramen op de eerste etage aan de andere zijde. Het pand is afgedekt met een schilddak.

JJD

Postkantoor Limbrichterstraat (Regioarchief Sittard-Geleen)

POST

Postkantoor Limbrichterstraat 69, Sittard (hoek Begijnenhofstraat)

De geschiedenis van het post bezorgen is in de 16e eeuw tot ontwikkeling gekomen door de familie Taxis, een familie die zich vanaf de 17e eeuw Thurn und Taxis is gaan noemen.

Het is bekend dat de Taxische Postorganisatie in 1684 in Sittard een *Postverwaltung* oprichtte.

In de 19e eeuw werd er door notaris Thomas de la Haye, benoemd tot postmeester, een kantoor opgericht in de Paardestraat. Hij mag wel de initiator van het Sittardse postwezen genoemd worden. In 1886 verhuisde het postkantoor van de Paardestraat naar een pand op de hoek Limbrichterstraat/Begijnenhofstraat. In 1892 berichtte de Rijksbouwmeester dat het pand te klein was en in slechte staat verkeerde. Hierop werd in 1895 besloten tot de bouw van een nieuw postkantoor. De architect werd ir. D. Knuttel, die meer postkantoren in Zuid-Nederland op zijn naam had staan. In 1906 vond er een grote verbouwing plaats en in 1915-1918 volgden nog aanpassingen. Schuin ertegenover lag het *Hotel de la Poste*.

Dit postkantoor werd op een gegeven moment te klein en zodoende werd in 1935 het nieuwe postkantoor op de Engelenkampstraat geopend. Het oude Postkantoor kreeg hierna een winkelfunctie, waardoor het op de begane grond een geheel ander uiterlijk kreeg.

Het rijkversierde pand is gebouwd in neorenaissance-stijl met een roodpaarse baksteen, gemetseld in kruisverband met gesneden voeg. De begane grond is grotendeels verloren gegaan vanwege nieuwe winkelpuien, maar net boven de brede luifel zijn nog de segmentbogen zichtbaar van de oorspronkelijke gevelopeningen. Aan de Begijnenhofstraat hebben de ontlastingsbogen boven de rondboogvensters aanzet- en sluitstenen van natuursteen. Eenvoudige speklagen zijn aangebracht op de hoogte van de boven- en onderdorpels van de ramen. Onder de vensters op de etage bevindt zich een lijst van siermetselwerk, net onder de speklaag. De gevels worden onder de dakrand beëindigd door een boogfries op kraagsteentjes. De boogvelden laten schelpmotieven in terracotta zien. Het grote raam in de korbboognis aan de voorzijde heeft siermetselwerk. Onder het venster bevindt zich een breed vlak met op de hoeken een vierkantje met ronde bolletjes, een typisch neorenaissance motief. Het geveltje van de dakkapel heeft een venster in een rondboognis en is versierd met een schelpmotief. De geveltop eindigt met een klein fronton met een bol. Zulke bollen zijn op meer plekken aanwezig als bekroning. Links vormen de drie trapsgewijs aangebrachte uitspringende horizontale platen van natuursteen een markant detail. Dit motief is

ook terug te vinden op de zijgevel rechts van de kleine uitbouw. Op de voorgevel is ook een gevelsteen met het jaartal 1895 te zien. Het zadeldak van het hoofdvolume eindigt met een trapgevel evenals het kleinere volume met deur, zichtbaar in de Begijnenhofstraat. De zijgevel wordt geaccentueerd door de grote erker links, die rust op drie uitkragende consoles van natuursteen en links de licht naar voren springende verticale gevel; deze heeft een aparte topgevel met een groot sieranker. Links en rechts bevinden zich nog twee kleine dakkapellen.

Kortom, het siermetselwerk, de natuurstenen onderdelen in de gevels, de dakbekroningen met bol alsook de oorspronkelijke ramen op de verdieping geven dit pand een rijke en monumentale uitstraling.

Info: Math Vleeshouwers in Stadsbeelden Sittard.

JJD

Postkantoor Engelenkampstraat nr. 60-62, Sittard

In 1935 op 23 september werd dit postkantoor geopend. Het is gebouwd naar een ontwerp van architect Joop Crouwel (1885-1962), die zich door de Amsterdamse School liet beïnvloeden. Hij ontwierp nogal wat gebouwen in opdracht van de PTT.

*Postkantoor aan de
Engelenkampstraat
in Sittard*

Het postkantoor is gebouwd in een sobere, strakke vorm van het zakelijk expressionisme. De gevels zijn opgetrokken in gele baksteen in Vlaams verband en plat vol gevoegd.

Het postkantoor bood vroeger op de bovenverdieping onderdak aan de Openbare Leeszaal en de bibliotheek. Later is het postkantoor verlengd aan de linkerzijde met dwars hierop een moderne aanbouw. De lange lijstgevel wordt als het ware onderbroken door een opbouw van verschillende bouwmassa's met een topgevel. Rechts van de topgevel is een blokvormig bouwvolume dat boven de gootlijst uitsteekt en vooruitspringt. Tussen de topgevel en het blokvormig volume bevindt zich een brede schoorsteen, die als een verticaal accent fungeert. Tot het oorspronkelijke plan behoren hiernaast de rechterhelft en een gedeelte links. Het volume aan de rechterkant had een hoge begane grond, waardoor een ruime hal ontstond met grote vensters. De vormgeving van de nog originele stalen kozijnen met dunne roeden geven het pand een karakteristiek uiterlijk. Deze grote ramen staan op een doorlopende latei, waaronder zich kleine terugliggende ramen bevinden, die op hun beurt ook weer rusten op een doorlopende latei. Onder elk grote raam bevinden zich drie kleine terug liggende ramen. Hierdoor ontstaat een zekere ritmiek. Onder de dakrand bevinden zich kleinere ramen, precies in de as van de grote raampartijen. De stalen ramen aan de rechter zijgevel (Gouv. Van Hövelstraat) zijn ook nog origineel. Het stenen muurtje rechts bij de hoek behoort tot de oorspronkelijke erfafscheiding. Aanvankelijk was er ook een soortgelijk muurtje bij de middenpartij en linkergevel aanwezig. De huidige entree is niet oorspronkelijk.

JJD

Postkantoren Geleen

In 1786 was er een particuliere *messengerie* (postwagendienst) over de Postbaan door de Graetheide, met als halteplaatsen: Beek, Susteren en Echt. In de Franse tijd stond de *poste aux chevaux* (= paardenpost) militairen én reizigers ten dienste. Ook na het vertrek van de Fransen in 1814 bleef de paardenpost en postwagendienst gehandhaafd. Wel werd de route door de Graetheide nu de Oude Postbaan genoemd. Dit is een gevolg van het feit dat het verkeer sinds 1845 over de Rijksweg ging. En sinds de aanleg van spoorwegen wordt ook het spoor als postvervoerder ingeschakeld.

In 1836 is de *service rurale* (plattelandspost) ingevoerd. Elke gemeente is verplicht een openbare brievenbus ter beschikking te stellen. De plaatsing van de eerste brievenbus in Geleen was een feit. De postwet van 1850 maakte alles nog eens goed duidelijk: *In elke gemeente van het Rijk wordt achtereenvolgende en zoodra de omstandigheden dit toelaten, eene gelegenheid tot het ontvangen en verzenden van brieven met de post geopend.* Op 15 augustus 1871 lieten *de omstandigheden*

het toe in Geleen. In de Peschstraat opende het eerste Geleense hulppostkantoor (rechtgedeelte boerderij Baggen-Keulers). Na een tijdelijk verblijf in de Jodenstraat én in het café van het Tolhuisje aan de Eindstraat verhuisde het kantoor terug naar de oorspronkelijke plaats in de Peschstraat waar het kantoor tot het pensioen van *Brievengaarder Van Cruchten* in juli 1933 bleef. Lutterade, met veel postactiviteit door Staatsmijn Maurits, beschikte over een eigen hulppostkantoor.

Postkantoor Mauritslaan

Als vervanging kwam er een gloednieuw postagentschap, telegraaf- en telefoonstation aan de Mauritslaan. Dit fraaie gebouw zou het hoofdpostkantoor van Geleen blijven. Van al dat moois is aan de servicebalies van supermarkt of boekhandel weinig over. Het postkantoor is opgeheven en het tijdelijk onderkomen van Buro Pinkpop met het Pinkpopmuseum zijn voorbij.

Info: A. Schrijnemakers, Gechiedenis Geleen, deel 2, p. 20, 134-135 en 151-157; Geleen in oude aanzichten – deel 1, p. 33. PK

Postkantoor Peschstraat (Peter Keulers)

Postkantoor Peschstraat (HV Geleen)

Postkantoren Grevenbicht-Papenhoven

Tot 1903 werd de dorpsgemeenschap van Grevenbicht en Papenhoven verzorgd door een postbode uit Limbricht. Vanaf 1903 kwam er een postvertrek bij schoenmaker Harie Beek (de sjoester) op de hoek van de Boulevard en de Nieuwstraat. De Boulevard had hier een zeer smalle breedte, die vooral een hindernis vormde voor de autobussen van de firma Cramers. De buschauffeur kondigde de plek steevast aan als de Stop van Ternaaien. Daarmee verwees hij naar de flessenhals op het kruispunt van het Kanaal van Ternaaien en het Albertkanaal. Na Harie was Sjang Beek postmeester in dit pand tot 1968, toen het afgebroken moest worden. Vervolgens was het postkantoor voor het Maasdorp van 1968 tot 1994 gevestigd aan de Schoolstraat (hoek St. Catharinaplantsoen). Hier was voorheen het café van Willem Schulpen (vanaf ca 1925).

Info: Dorp aan de Maas, 100 jaar Grevenbicht in Woord en Beeld, uitgave HV Bicht 1995, p.89-90. GJ

Postkantoor bij de 'stop van Ternaaien' op de Boulevard in Grevenbicht (HV Bicht)

Postkantoor op de Schoolstraat in Grevenbicht

AUTO'S EN FIETSEN

DAF en Volvo

*Papenhoven, herenhuis/boerderij Huize Lambrechts (Paap1848),
Oude Kerkstraat 1*

In Papenhoven ligt aan de Oude Kerkstraat een monumentaal landhuis uit 1848, waaraan klinkende namen verbonden waren als Lambrechts de Cortenbach, Vencken en Kappeyne van de Coppello. Door de laatstgenoemde stond het landhuis in direct verband met de auto-industrie in Born. Nicolaas Theodoor (Theo) Kappeyne van de Coppello (1930-2010) was van eind jaren zestig tot in de jaren negentig van de vorige eeuw directiesecretaris van DAF en Volvo Car. De DAF-fabriek heeft een grote rol gespeeld in het verbinden van de mensen door met een Nederlands product de mobiliteit in brede lagen van de bevolking mogelijk te maken. De fabriek werd gebouwd in 1966-1967, ging over in handen van Volvo Car in 1976 en NedCar in 1992 (zie OMD-boekjes 2014 en 2018).

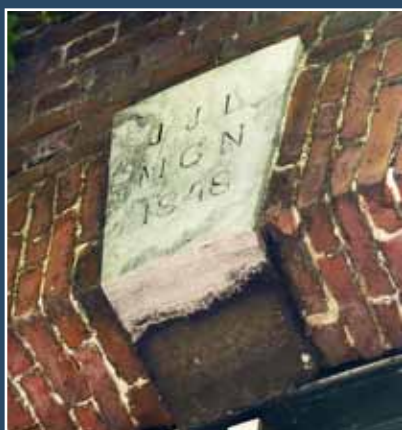
Theo Kappeyne van de Coppello hield zich niet alleen met auto's bezig. Hij was familie van Annelien Kappeyne van de Coppello (1936-1990), Kamerlid en van 1982-1986 staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Hij steunde de plaatselijke schutterij Eendracht van ganser harte en zorgde er in 1980 voor, dat premier Dries van Agt, de ambassadeur van Oostenrijk, drie Limburgse Kamerleden en gouverneur Kremers naar het Maasdorpje kwamen om de kroning van de eerste keizer van Eendracht bij te wonen. In 1974 stelde hij zijn landhuis ter beschikking om er een expositie in te richten bij gelegenheid van het eerste eeuwfeest van de schutterij. Hij was een gepassioneerde schilder en haalde in 1971 de krant met een portret van burgemeester Onland van Born, dat voor een goed doel bij opbod werd verkocht.

GJ

*Herenhuis/boerderij
en binnenplaats
Huize Lambrechts
Oude Kerkstraat 1,
Papenhoven,*

Fietsroutes en paddestoelen

De ANWB is ooit, om precies te zijn in 1883 in Utrecht opgericht als Algemene Nederlandse Wielrijders-Bond. Deze plaatselijke vereniging groeide vanwege het populaire karakter van het fietsen al snel uit tot een bloeiende landelijke organisatie. Naast het organiseren van wielervedstrijden, fietstoeren en bondswandelingen ging men zich ook met de kamperen bezighouden. In 1912 werd een Kampeer Club opgericht. In de Kampioen van 1917 lezen wij dat op de fiets gaan kamperen in Zuid-Limburg wordt afgeraden omdat *het medevoeren van een rijwiel door het zeer geaccidenteerde terrein uiterst vermoeiend is*.

In 1919 wordt de eerste paddestoel als bewegwijzering voor fietsers en wandelaars geïntroduceerd.

Het vierkante paaltje van beton met een brede kop was ontworpen door architect en bestuurslid Johan Leliman uit Baarn. Op de schuin aflopende zijden werden de opschriften geplaatst. Dit paaltje bleek niet hufterproof en in 1927 werd een stalen kap over de betonnen kop geplaatst. In de loop der tijd zijn andere varianten uitgetoet. In 2003 werd het ontwerp nogmaals aangepast.

Inmiddels staan er 5500 paddestoelen langs allerlei fiets- en wandelpaden.

Wat het eerste fietspad in Sittard-Geleen was, is niet makkelijk te achterhalen.

Wel zijn er aankopen door de gemeente te vinden om fietspaden aan te leggen.

In 1963 zijn er verschillende grondtransacties in verband met de aanleg van fietspaden langs de Bovenste Limbrichterweg en de Bergerweg. In 1962 spreekt men over de verbreding van rijwielpaden langs de Odasingel. Die waren er dus blijkbaar al. Deze fietspaden waren noodzakelijk vanwege het toenemende autoverkeer. Recreatieve fietspaden zijn van latere datum. Inmiddels kennen wij in Limburg ook de grensoverschrijdende knopenroutes. Met de grote vlucht die de elektrische fiets heeft genomen zijn er in elk geval geen bezwaren meer om met de fiets op kampeervakantie te gaan.

ANWB-paddestoel

(Wenkbrauwalbatros, CC BY-SA 3.0,
via Wikimedia Commons)

KJR

GASTHUIZEN

Gasthuis bij de Oude Markt Sittard

Het door een gracht en wal met palenomheining omgeven stadje had een poort aan de westzijde (huidige kruising Wal-Limbrichterstraat) en ook aan de oostzijde ter hoogte van de latere ingang van het dominicanenklooster. Net buiten deze laatste stadspoort kwam een gasthuis (op de plek van de huidige kloostergang van het dominicanenklooster) met een eigen gasthuiskapel (op de plek van de huidige St.-Michielskerk). De bediening van het Catharina-altaar in deze kapel werd verzorgd door de pastoor van Sittard, die hiervoor inkomsten uit het gasthuis ontving.

Reconstructie Gasthuis, ontwerp Jan Creusen voor de Historische Stoet in 1993.

Tot de stedelijke voorzieningen behoorde zeker een opvangplek voor armen, zieken en vreemdelingen: het gasthuis of hospitaal. In de oprichtingsoorkonde van het Sint-Petruskapittel uit 1298-1299 wordt het gebouw vermeld met de mededeling, dat een deel van de inkomsten van de Sittardse pastoor hieruit afkomstig was. De inkomsten van het Catharina-altaar van het gasthuis werden in

1574 samen met die van het Eligiusaltaar in de St.-Petruskerk gereserveerd voor de schoolmeester van de kapittelschool. Het beheer van de armengelden en het gasthuis was in handen van de gasthuismeester en de armenmeester, die ieder jaar opnieuw aangesteld moesten worden. Deze meesters of mombers stonden onder toezicht van de geestelijke overheid (kapitteldeken en pastoor) en het stadsbestuur. Het gebouw en de kapel van het gasthuis werden in 1627 toegezegd aan de dominicanen. Na een schenking van de hertog van Gulik konden de paters in 1632 hun intrek nemen in het tot klooster omgebouwde complex. In respectievelijk 1655 en 1659 moesten de oude vakwerkbouwsels van het gasthuis en kapel wijken voor de kloostergang en de kerk van de dominicanen. Inmiddels hadden de zieken en daklozen buiten de Limbrichterpoort in de Voorstad een nieuw onderkomen gekregen.

Info: N. Eussen & J. Kreukels, Archief van het gasthuis en de armenzorg te Sittard 1321-1802 (1827), Sittard 1989. AMPP Janssen, De Oude Markt tussen 1200 en 1400, in: Het Kloosterkwartier, venster op het verleden, Sittard 2009, 24-33.

GJ

Het Gasthuis in de Pieterstraat in Geleen

De in 1569 genoemde *huysplaets aen het gasthuysvalderen* in Geleen lag aan het einde van de Pieterstraat, recht tegenover de Dohmenstraat. Nagenoeg alle omringende plaatsen hadden een soortgelijk *hospitael of gasthuijs voor de armen*.

Pieterstraat omstreek 1910 (HV Geleen)

Anders dan de naam doet vermoeden was dit geen ziekenhuis, maar een door de gemeenschap onderhouden huis voor liefdadigheid, of armenhuis, waar mensen onderdak konden krijgen, zoals de zorg voor armen, invaliden, ouden van dagen, zieken, wezen, vondelingen en krankzinnigen.

In 1637 vermeldt pastoor Leurs, dat Ereken Claessen in het gasthuis woont en een *rouckhoen* verschuldigd is. De *schuld* werd kennelijk zwaarder gewogen dan de barmhartigheid. Door de bevolking wordt opvallend veel aan de armen geschonken. Er worden vergoedingen voor *Brodt, Butter, Bier und Weysbrodt* vermeld. Er zijn ook regels die ervoor moeten zorgen dat weeskinderen voldoende te eten krijgen:

Elke dag een bottram van een goede snede brood, 's middags een goede potagie, gestoofd met vet en boter, en een 1/2 pond vlees of 1/4 pond spek met 2 goede sneden brood of 1 pint stuiversbier. 's Avonds een dubbele bottram met ook een pint bier.

Het Gasthuis moet op de foto rechts aan het einde van de Pieterstraat hebben gelegen.

Info: A. Schrijnemakers, Tijdschrift HVG 1997-1, p. 9.

PK

De 'kapel' van Sint Lazarus in Geleen (1699)

Over het bestaan van de kluis is in eerdere OMD uitgaven al voldoende geschreven. Het volstaat als we kort stilstaan bij een mogelijk gebruik van de kluis als gasthuis.

Kluis en Sint-Rochuskapelletje (HV Geleen)

In 1699 liet Maria-Dorothea van Salm een kapel bouwen ter ere van de Heilige Lazarus. De bevolking sprak steeds van het gebouw *aen de Capel* of dat *in het Capelderveld* lag. Niemand dacht dan aan het ernaast gelegen Sint-Rochuskapelletje. De kluis werd eenvoudig *de Capel* genoemd. Het gebouw was echter niet gebouwd als kluis. Maria-Dorothea van Salm heeft beslist aan een *lazaret* (melaatsenhuis) gedacht, om daar besmettelijke zieken te verplegen. Concrete gegevens ontbreken hierover echter. De verschillende ramen onthullen dat het bijzonder gebouwtje niet als kapel is gebouwd. Immers, wat moet een relatief ruime kapel in een (destijds) open veld?

De patroonheilige Lazarus biedt wellicht hulp. Melaatsheid was tegen 1700 nagenoeg verdwenen in de regio. Aan dysenterie stierven in 1676 in Geleen zeventig personen. In 1702 vielen er meer dan vijftig slachtoffers, in 1779-1780 zelfs tachtig. Het Geleense gasthuis is in 1674 opgeheven. De kluis, het gebouw van de H. Lazarus, zal waarschijnlijk voor deze groep zieken zijn gebruikt om zich af te zonderen.

Afzondering had de toekomst. Pastoor Heimbach bemoedigt: *“In Krawinkel staat een woning voor kluizenaars met een kapel ter ere van het H. Kruis”* Het verlof om zich daar als kluizenaars te vestigen werd op 2 juni 1722 aan drie personen verleend.

Info: A. Schrijnemakers, De Kluis van 1699 tot 1948.

PK

BEDEVAARTROUTES

Bedevaart Doodsstrijd Limbricht

Op 2 oktober 1648 richtte Vincentius Caraffa, de zevende generaal van de jezuïeten, in de Gesu-kerk in Rome de broederschap voor de zalige dood op. Het doel was om door lijdensmeditatie zelf een zalige dood en aflaten te verwerven of dit voor medebroeders te bewerkstelligen. Benedictus XIII heeft deze broederschap op 23 september 1729 tot aartsbroederschap verheven.

Joannes Gouverne, Doodsstrijd (A. Janssen)

Vanaf 1593 was het in Limbricht al een gebruik, dat de pastoor op iedere vierde zondag van de maand 's middags een preek en lijdensmeditatie hield om zijn parochianen voor te bereiden op een zalige dood. Deze devotie kreeg in 1690 een extra impuls door toedoen van Anna de Cleer, zuster van de Derde Regel van de Orde van het H. Kruis en huishoudster van pastoor Carolus Damen. Zij vermaakte al haar goederen aan de pastoor met het verzoek een doodsstrijdbroederschap op te richten (Anna stierf op 29 augustus 1712 en was toen 33 jaar dienstbode van de pastoor geweest). Dit particulier initiatief werd opgepakt door de jezuïeten van Keulen, die vanuit deze universiteitsstad aan de Rijn volkssmissies hielden in onder meer het

Gulikse gebied, waartoe ook Limbricht vanaf 1665 was gaan behoren. In het verslag van de missie van 1693 leest men: *Non procul Sittardiâ in celebri parochia sodalitas agoniae Christi instituta...*: niet ver van Sittard is in een bekende parochie een broederschap van de doodsstrijd van Christus opgericht. Dit kan alleen maar betrekking hebben op het stichten van de Doodsstrijdbroederschap te Limbricht. Met de hulp van de jezuïeten werd de broederschap geïnstitutionaliseerd. De pauselijke bul (voor een aflat) van Innocentius XII volgde op 28 mei 1693, de goedkeuring van de bisschop van Luik op 28 augustus en de plechtige oprichting door pastoor Damen op 27 september van dat jaar. Het hoogaltaar werd als broederschapsaltaar gebruikt en hieraan waren ook de aflaten verbonden. Op

deze wijze werd Limbricht aantrekkelijk als bedevaartplek, vooral voor mensen uit de directe omgeving. Er kwamen echter ook pelgrims uit Venlo, Roermond en Maastricht.

De doodsstrijddevotie werd sterk gestimuleerd door pastoor F.J. Page, die in april 1802 een broederschapsaltaar liet opbouwen en beschilderen. Page gaf de plaatselijke schilder Joannes Gouverne opdracht een schilderij van de Doodstrijd te vervaardigen. Dit schilderij, dat in de Oude Salviuskerk hangt, toont een man op zijn sterfbed met naast hem een priester (wellicht pastoor Page?) met superplie en stola, die met zijn rechterhand wijst naar de gekruisigde Christus. Bij het kruis staat Maria met in haar hart een zwaard in de vorm van een kruis (de moeder van smarten); ze treedt op als middelares voor de stervende. Van onder het bed van de stervende verschijnt een duivel, die vertrappt wordt door een engel. Rechtsboven is een verduisterde zon te zien en beneden een knielende man met gevouwen handen, die toekijkt (wellicht de schilder?).

De door deze activiteiten herleefde doodsstrijddevotie in Limbricht duurde voort tot in de eerste helft van de vorige eeuw. In 1918 werd het 225-jarig jubileum plechtig gevierd, maar een jaar later constateerde men in september: *zeer slecht weer, geen vreemden*. Met name de Karmelieten uit Geleen waren in deze periode (tot 1957) nauw bij de vieringen betrokken. Rond 1975 stierf de broederschap een stille dood. Tussen 1698 en 1719 zorgde een bijna jaarlijkse processie uit Geleen steevast voor een groot aantal nieuwe leden met Allerzielen. Kapelaan Norbertus Ulrichs van Geleen was de drijvende kracht achter deze traditie, die in de goede jaren wel driehonderd mensen uit Geleen en omgeving op de been bracht.

Info: AMPP Janssen, Limbricht, Doodstrijd, in: Bedevaartplaatsen in Nederland III, Amsterdam/Hilversum 2000, 426-429. Idem, De doodsstrijddevotie in Limbricht, Limbricht 2005, 28-40.

GJ

Bedevaarten naar Sittard-Geleen

De bedevaarten naar de parochies van Sittard-Geleen zijn geïnventariseerd voor het derde deel van *Bedevaartplaatsen in Nederland*, dat in 2000 is uitgegeven door het Meertensinstituut. De resultaten zijn ook te vinden op internet: bedevaart.meertens.knaw.nl.

Voor deze bedevaarten volgden de pelgrims vaste routes, zeker wanneer het een populaire bestemming gold. De bedevaarten zorgden ook voor verbindingen en

contacten tussen de plek van bestemming en de plekken van herkomst. Naast de eerder genoemde Doodstrijd-bedevaart van Limbricht worden in het overzicht van het Meertensinstituut de volgende devoties genoemd:

- Oud-Geleen: van ca. 1600 tot ca. 1950: bedevaart naar de Heilige Eligius (Sint Eloy) in de kerk van de HH. Marcellinus en Petrus. Twee reliekhouders en twee beelden herinneren nog aan deze devotie. In deze kerk met een toren uit 1504 is vooral de doopvont uit 1622, voorzien van het wapen van Arnold IV Huyn, de moeite waard.
- Oud-Geleen: van 1809 tot ca. 1940: bedevaart naar de Heilige Antonius van Padua in de kerk van de HH. Marcellinus en Petrus. Een reliek en twee beelden zijn bewaard.
- Geleen-Lindenheuvel: van 1884 tot ca. 1930: bedevaart naar Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand. Een altaar bevindt zich in de huidige kerk.
- Munstergeleen: van 1751 to ca. 1960: bedevaart naar de Heilige Apollonia in de Sint-Pancratiuskerk. Een reliekhouders en beeld zijn bewaard.
- Munstergeleen: van 1935 tot heden: bedevaart naar het geboortehuis van de H. Karel Houben; reliekhouders en danktegeltjes getuigen van de nog steeds voortdurende devotie.
- Broeksittard: van de 19e eeuw tot ca. 1955: bedevaart naar de H. Brigida in de O.L. Vrouw Geboortekerk. Een raam en een herinneringssteen aan de oorlog en de bevrijding verwijzen naar Brigida.
- Overhoven: van 1923 tot 1990: bedevaart naar de H. Cornelius in de H. Hart van Jezuskerk; twee Corneliusbeelden herinneren nog aan de devotie.
- Grevenbicht: van de 18e eeuw tot 1941: bedevaart naar de reliek van het H. Kruis in de Kruiskapel, na 1907 in de St.-Catharinakerk: in deze kerk is een H. Kruisaltaar.

Doopvont uit 1622 (HV Geleen)

*Onze Lieve Vrouw Behoudenis der Kranken
Kerkplein, Sittard*

- Grevenbicht: van de 19e eeuw tot ca. 1940: bedevaart naar de H. Antonius Abt in de Kruiskapel, na 1907 in de St.-Catharinakerk: in deze kerk is een tot Antonius omgebouwd beeld van de apostel Paulus.
- Obbicht: van de 19e eeuw tot ca. 1965: bedevaart naar de H. Willibrord in de St.-Willibrorduskerk.
- Sittard: van 1649 tot begin 20e eeuw: bedevaart naar Onze Lieve Vrouw Behoudenis der Kranken, oorspronkelijk in de Agnetenbergkapel van de dominicanessen (Plakstraat) en sinds 1804 in de St.-Petruskerk. Het Mariabeeldje bevindt zich op het Maria-altaar en een grote kopie van het atelier Kasteleyn en Kühnen op het kerkplein.
- Sittard: van 1668 tot heden: bedevaart naar de Heilige Rosa van Lima op de laatste zondag van augustus. In de St.-Michielskerk aan de Markt zijn diverse afbeeldingen van Sint Rosa (houten beeld, beeld boven op het hoofdaltaar, schilderij in de sacristie, raam, reliekhouder, en stenen beeld in de gevel); uiteraard staat ook een beeld in de St.-Rosakapel op de Kollenberg, waarheen jaarlijks een processie ter ere van de stadspatrones plaatsvindt, uit dankbaarheid voor de bevrijding uit een epidemie.
- Sittard: van 1818 tot ca. 1955: bedevaart naar de H. Bernardus in de St.-Petruskerk. Een beeld van Bernardus staat in de torenkapel.

- Sittard: van 1866 tot heden: talloze bedevaarten naar de Basiliek Onze Lieve Vrouw van het H. Hart aan de Oude Markt. Vele tegeltjes en geschenken uit dankbaarheid (ex-voto's) geven blijk van een levendige devotie. Deze getuigenissen zijn ook te vinden in het Mariapark tegenover de Basiliek. In het laatste kwart van de 19e eeuw werden miljoenen mensen ingeschreven in het broederschapsregister.
- Sittard: van 1929 tot heden: bedevaart naar de schrijn van deken Louis Tijssen onder de toren van de St.-Petruskerk.
- Sittard: van 1938 tot heden: bedevaarten naar de H. Gemma in de kapel van het Gemmaklooster, waar afbeeldingen en een relik van Gemma te vinden zijn.
- Sittard: van 1938 tot heden: bedevaarten naar de H. Maria-Teresa Tauscher, van wie het graf zich in het bezinningshuis Regina Carmeli op de Kollenberg bevindt.

GJ

Interieur Basiliek Onze Lieve Vrouw van het H. Hart aan de Oude Markt (Regioarchief Sittard-Geleen)

COLOFON

De uitgave Verbindingsroutes verscheen ter gelegenheid van de Nationale Open Monumentendag op 14 en 15 september 2024 in de Monumentenreeks van de Stichting Monografieën uit het Land van Sittard. ISBN 978 0721 15 348.

De uitgave is mogelijk door financiële steun van de gemeente Sittard-Geleen. De opdrachtgever is de Werkgroep Open Monumentendag Sittard-Geleen van de Federatie Historie Sittard-Geleen-Born

Leden van de werkgroep in 2024:

Hannie Aarts, Peer Boselie, Boy Gerrits (gemeentearchivaris Sittard-Geleen), Frank van Goethem (voorzitter), Kitty Jansen-Rompen, Guus Janssen (secretaris), Jolanda Janssen-Daniëls, Peter Keulers, Sven Kools (regiomanager Visit Zuid-Limburg), Nina Vogels

Teksten:

Peer Boselie, Kitty Jansen-Rompen, Guus Janssen, Jolanda Janssen-Daniëls, Peter Keulers, Desmond Kusters, Jac Lemmens, Nick Naus

Afbeeldingen:

Beeldbank van het Regioarchief Sittard-Geleen, Frank van Goethem, Hub Hamers, Heemkundevereniging Geleen, Heemkundevereniging Bicht, Guus Janssen, Jolanda Janssen-Daniëls, Peter Keulers, Jac Lemmens, Paap1948, Ton Pagen, P.A. Schols, Wikipedia Commons,

Eindredactie en drukwerkbegeleiding:

Guus en Jolanda Janssen

Vormgeving:

Hub Hamers

Druk:

Drukkerij Pasklaar, Sittard

EERDERE UITGAVEN WERKGROEP OPEN MONUMENTENDAG SITTARD-GELEEN

- 2001 Monumenten van het Wonen
- 2002 Monumenten van Handel
- 2003 Landelijke bouwkunst in Sittard-Geleen
- 2004 Verdediging door de eeuwen heen
- 2005 Aspecten van religieus leven
- 2006 Monumenten van Feest
- 2007 Monumenten van de twintigste eeuw
- 2008 Sporen
- 2009 Op de kaart (setje oude ansichtkaarten en bijbehorend boekje)
- 2010 De smaak van de negentiende eeuw (jaarkalender)
- 2011 Herbestemmingen
- 2012 Groen van Toen
- 2013 Macht & Pracht
- 2014 “Op reis” in Sittard-Geleen
- 2015 Kunst & Ambacht
- 2016 Iconen & Symbolen
- 2017 Boeren, burgers en buitenlui
- 2018 In Europa
- 2019 Plekken van plezier
- 2020 Leermo(nu)menten
- 2021 Welkom in historische kernen
- 2022 Duurzaam Erfgoed
- 2023 Meer dan stenen, levend erfgoed in Sittard-Geleen

Visit Zuid-Limburg
Zuid-Limburg. Ons eigen stukje buitenland...

Visit Sittard-Geleen
Routes in Sittard-Geleen

Visit Sittard-Geleen
Historische stadswandeling Sittard

Visit Sittard-Geleen
Geleen vertelt verhalen over de wereldstad

Visit Sittard-Geleen
Grevenbicht langs Obbicht

Visit Sittard-Geleen
Van stadspark naar stadspark

Visit Sittard-Geleen
Rivierpark Maasvallei

Visit Sittard-Geleen
Sporen van oorlog - Grevenbicht-Obbicht

Visit Sittard-Geleen
De 'kapel' van Sint Lazarus (1699), Geleen

Visit Sittard-Geleen
Gasthuis Pieterstraat, Geleen

Visit Sittard-Geleen
Hulppostkantoor, Geleen

Visit Sittard-Geleen
De Kinkenweg - historische handelsroute, Geleen

Visit Sittard-Geleen
Veewegen - Groenstraat en Beekhoverstraat, Geleen

Visit Sittard-Geleen
Veewegen - De Daalstraat, Geleen

Visit Sittard-Geleen
Tolhuis hoek Eindstraat, Geleen

Visit Sittard-Geleen
Tolhuis Op 't Kempke, Geleen

Visit Sittard-Geleen
De Rijksweg, 'De Nuuje Waeg' - Geleen

Visit Sittard-Geleen
De Maastrichterbaan - Geleen

Visit Sittard-Geleen
Open Monumentendag Sittard-Geleen 14 en 15 september 2024

Stolpersteine Sittard-Geleen

 Visit **Zuid-Limburg**

 **VRIENDEN
LOTERIJ**

**OPEN
MONUMENTENDAG**

 Gemeente
Sittard-Geleen

